

*Daniel Gile, Helle Dam, Friedel Dubslaff, Bodil Ringe Martinsen,
Anne Schjoldager (eds.):*

**Getting Started in Interpreting Research
Methodological reflections, personal accounts and
advice for beginners**

***(Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing
Company, 2001. 255 pp.)***

Horváth Brigitta

A tanulmánygyűjtemény a *Benjamins Translation Library* (Benjamins fordítástudományi könyvtár) sorozat 33. köteteként 14 tanulmányt foglal magába egy 1997-ben (Aarhus, Dánia) megtartott egyhetes tolmácsolás-kutatási szeminárium témáiból. Az esemény szervezői az *Aarhus School of Business* intézmény elismert oktatói (*Helle Dam, Friedel Dubslaff, Bodil Martinsen, Anne Schjoldager, Henning Nolke, Daniel Gile*), résztvevői PhD-hallgatók voltak. A szeminárium fő célja volt a fiatal kutatók megismertetése a tudományos gondolkodás alapvető módszereivel, illetve a tolmácsolás kutatásához szükséges didaktikai megközelítésekkel.

A tanulmánygyűjteményt elsősorban olyan kezdő kutatóknak és oktatóiknak szánják, akik a tolmácsolás területén szeretnének dolgozni, de a fordítástudomány művelői is haszonnal forgathatják. A közvetlen stílusnak, informális hangvételnek köszönhetően a kötetben olvasható gyakorlati és módszertani tanácsok, elméletek és példák könnyen emészthetők mindenki számára. A könyv szerkezeti felépítése a szerkesztők munkáját dicséri: az első két cikk általános témákat vet fel, majd két tolmácsoló, illetve tolmácsoláskutatással foglalkozó intézmény bemutatása után tapasztalatokról, konkrét kutatásokról szóló, egyre személyesebb jellegű írások következnek.

Daniel Gile (Université Lumière Lyon 2) első írásában (*Selecting a topic for PhD research in interpreting*) általánosságban közelíti meg a tolmácsoláskutatás valamely területével foglalkozó PhD-hallgatók témaválasztási problémáit. Többek között szól arról, hogy milyen fontosak az új tapasztalati kutatások, a korábbi eredmények korrigálása, illetve a korábbi eredmények alátámasztása újabb empirikus kutatásokkal. A szerző felveti az elméleti és a kutatás-módszertani dolgozatok fontosságát, felhívja a kezdő kutatók figyelmét arra a gyakran felbukkanó tévhitre, amely szerint minden PhD dolgozatnak valamilyen új megoldást, valamilyen régóta feszegedett kérdésre adandó tökéletes választ kell produkálnia, de szól még a rendelkezésre álló idő, szaktudás, szakirodalom, vizsgálati alanyok és anyagok problematikájáról is. Sokoldalú összefoglalást ad a PhD-dolgozat írására készülőknek, amelyet számos tolmácsolási témájú példával tesz még színeesebbé, kézzelfoghatóbbá. Részletekbe menően mutatja be a PhD-értekezések főbb részeit, jó tanácsokkal és ötletekkel felruházva az olvasót (többek között a vizsgált minták nagyságával, az általánosítások módjával, a kiértékeléssel kapcsolatban).

Gile második tanulmányában (*Critical reading in (interpreting) research*) a kutatáshoz elengedhetetlen szakirodalom kritikai értelmezésének kereteiről, fontosságáról és funkcióiról ír. Kiemeli, hogy a kutatás egészére is kihathat az olvasó felületessége vagy nem kellően kritikus olvasása. Az olvasottak félreértelmezése adódhat a téma összetettségéből vagy a kétértelmű megfogalmazásból, de általában az olvasásba fektetett

nem kellő mennyiségű energia a jelenség fő okozója. A szerző ötleteket is ad a hatékony és megfelelően kritikus olvasás megvalósításához (például a jegyzetelés olvasás közben, a hivatkozások pontos feljegyzése, recenzió írásakor a szerzővel felvenni a kapcsolatot, a vizsgálat során alkalmazott módszer és eredmények pontos megértésének módjai, stb.). A szerző minden állítását, javaslatát a tolmácsolás témakörébe helyezhető konkrét példákkal teszi kézzelfoghatóvá.

Hasonlóan kiemelkedő fontosságot tulajdonít a tudományos szövegek értelmezésének Yves Gambier (University of Turku, Finnország) *Reporting on scientific texts* című tanulmányában, amelynek középpontjában a recenzióírás elemzése áll. A tudományos szövegtípusok általános jellemzőinek részletes bemutatását követően a recenzióírás hasznosságát és főbb típusait emeli ki a szerző. Szerinte a recenziót olvasók általában olyan kutatók, akik naprakész információkat szeretnének az adott tudományterületről, esetleg más szakterületeken tevékenykedők, akiknek nincs idejük a könyveket végigolvasni, de szintén naprakészek akarnak maradni, vagy diákok, akik témájuknak megfelelő szakirodalmat szeretnének olvasni, illetve doktoranduszok, akiknek szakirodalmi áttekintést kell adniuk a dolgozatukban. Gambier a recenzióíró két fő teljesítendő feladatának tekinti a recenzált anyagnak a már meglévő szakirodalomhoz való kapcsolódásának kifejtését, és az elméleti eredmények, hipotézisek, adatok és módszerek szakmai értékelésére való törekvést. Ír még a recenziók egyes típusairól, illetve a recenzióírásról korábban megjelent művekre is utal. Részletes, jól hasznosítható összefoglalást ad a jó recenzióírás lépéseiről az átgondolandó kérdések felsorolásával. Ezt követően bemutat egy vizsgálatot, amely húszt, fordítás és tolmácsolás témakörében írott recenzió összehasonlításáról számol be. E vizsgálatban három fő csoportba sorolta a recenziókat: az első csoportba a rövid, tömör, leginkább szubjektív értékelést tartalmazó, a másodikba a szisztematikusan felépített, minden fejezet tartalmára kiterjedő, de a könyv általános tartalmát is kifejtő, objektív értékelést tartalmazó írásokat, a harmadik csoportba pedig azokat a recenziókat sorolta, amelyek csupán néhány fejezetet emelnek ki a recenzált könyvből, gyakran támadó hangvételűek, s nem mellőzik a recenzióíró sajátos álláspontját sem. Összegzésében figyelmeztet arra, hogy recenziók olvasásakor ne hagyjuk magunkat véglegesen meggyőzni, mivel a recenzióíró gyakran szubjektív véleményt formál.

Heidrun Gerzymisch-Arbogast (University of the Saarland, Németország) a *Writing a dissertation in translation and interpreting – Problems, concerns and suggestions* című írásában szintén sok hasznos tanáccsal szolgál. Vizsgálatában 11 doktorandusz munkáját és megbeszéléseit követte végig 1994 és 2000 között, és az időközben felmerülő kérdéseket, problémákat a PhD-hallgatók kérdéssorra adott válaszai alapján összegyűjtötte. A szerző vizsgálata szerint a problémák nagy része a háttértudás megszerzésével, a kutatásmódszertannal és az emberi tényezőkkel kapcsolatos. A hallgatók nem rendelkeztek a kielégítő ismeretekkel a fordítási elméletekről, még a haladóbb szemináriumokat is túl gyorsan tartották. Keveset foglalkoztak kritikai képességeik fejlesztésével és hiányolták a kutatási módszerekkel, ütemezéssel, illetve magának a dolgozat szövegének, felépítésének kialakításával kapcsolatos információkat. Az eredmények tükrében készítettek egy javaslatot a képzés kiegészítésére: még a témaválasztás előtt egy ún. előkészítő kurzust vezetnének be, amely a különféle fordítástudományi elméletek és kutatómódszertani ismeretek megszerzésére szolgálna, további szemináriumokat indítanának a hallgatók látókörének kiszélesítése érdekében, támogatnák a nemzetközi együttműködéseket a színvonalas szakoktatók biztosítása érdekében, valamint megfogalmazták a jelölt és a témavezető(k) közötti munkakapcsolat alapszabályait.

Ivana Čenková (Charles University, Cseh Köztársaság) írásában (*MA theses in Prague*

– *A supervisor's account*) a prágai Károly Egyetemen folyó fordító- és tolmácsolásoktatás történetével és képzésszerkezeti felépítésével ismerteti meg az olvasót. Elsősorban a tolmácsolás témaköréből építkező diplomamunkák mennyiségi és minőségi összefoglalását, illetve a dolgozatok felvázolása során az egyetem fordítás és tolmácsolás szakát mutatja be, de olvashatunk a PhD-képzésükről és a habilitáció követelményeiről is. Egy-egy konkrét példával illusztrálja az elméleti, illetve az empirikus irányultságú diplomamunka elkészítéséhez szükséges követelményeket, feladatokat.

Alessandra Riccardi, Anna Giambagli és Mariachiara Russo (University of Trieste, Olaszország) hasonlóan egy felsőfokú fordító- és tolmácsolási rendszert mutatnak be *Interpretation research at the SSLMIT of Trieste* című írásukban. A szerzők felvázolják a mai rendszer kialakulásának főbb fázisait, a lényeges változtatásokat, az időközben felmerülő problémákat, a trieszti iskola empirikus és interdiszciplináris kutatásaira helyezve a hangsúlyt. Az olasz szerzőhármás egy érdekes elemzés során azt is bemutatja, hogy az olasz felsőoktatási intézményrendszer milyen módon motiválja a tanárokat a kutatómunkára.

A soron következő írások szerzői mindannyian saját tapasztalataikból merítve látják el az olvasót megfontolandó tanácsokkal. *Ingrid Kurz* (University of Vienna, Ausztria) (*Small projects in interpretation research*) a kisebb tolmácsoláskutatási projektek fontossága és létjogosultsága mellett érvel saját kutatásaiból merítve példákat. A rendkívül személyes hangvételű írás több oldalról közelíti meg az empirikus kutatások körülményeit, legyen szó más kutatók elméleteinek igazolásáról, következtetéseinek ellenőrzéséről, korábbi kutatások újbóli végrehajtásáról, módosításáról vagy egy nagyobb kutatás egy részletének kiragadásáról.

Peter Mead (SSLMIT, University of Bologna, Olaszország) *Doctoral work on interpretation* című írásában egy doktori értekezését a konferenciatolmácsolás folyékonyaságáról író jelölt személyes tapasztalatairól olvashatunk. Beszámol a kezdeti nehézségekről, a motivációról, a témavezetővel való konzultációkról, a kollégák vizsgálati alanyként való bevonásáról, az idegen nyelven való publikálásról, illetve a statisztikai kiértékelés és az ütemtervkészítés fontosságáról. *Friedel Dubsloff* (The Aarhus School of Business, Dánia) ugyancsak a doktori értekezés írásának nehézségeiről ad számot (*Beginners' problems in interpreting research – A personal account of the development of a PhD project*). Részletekbe menően ír például a szakértő témavezető kiválasztásának kérdéséről, a körültekintő témaválasztás fontosságáról, a szakirodalomban való pontos tájékozódásról, az elméleti keret és a vizsgálati, adatgyűjtési, anyagfeldolgozási módszerek megválasztásának következményeiről, illetve magáról az értekezés írásának folyamatáról.

Helle V. Dam (The Aarhus School of Business, Dánia) (*Manipulation of data – Reflections on data descriptions based on a product-oriented PhD on interpreting*) folytatja a disszertáció-írás folyamatának szubjektív szempontú elemzését, de elsősorban az adatgyűjtés és az adatelemzés szakasza közötti feladatra, azaz a gyűjtött adatok elemzéséhez való előkészítésére hívja fel a figyelmet. Ennek – a szerző által adatmanipulációnak nevezett – szakasznak a legfőbb alfeladatai a kiválasztás, az absztrakció és az értelmezés. *Cecilia Vadensjö* (Linköping University, Svédország) *Approaching interpreting through discourse analysis* című írásában a tolmácsolással mint kommunikatív jelenséggel foglalkozik. A diskurzus-elemzés lényegének rövid áttekintését követően saját kutatásáról olvashatunk, amelynek módszertani megfontolásai mindenki számára tanulságosak lehetnek. Vizsgálatában nem mesterséges tolmácsolási szituációkból, hanem természetes, spontán helyzetek elemzéséből próbálta meg a tolmácsolás folyamatának leírását.

Franz Pöchhacker (University of Vienna, Ausztria) *Working with a theoretical frame-*

work címmel elsősorban a tolmácsolás-kutatás általános elméleti keretének fontosságáról ír, szintén saját PhD-tanulmányaiból merítve a példákat. Olvashatunk az elméletek értelmezésének és értékelésének legfontosabb irányelveiről, illetve a teóriák és az empirikus adatok kapcsolatáról. *Anne Schjoldager* (University of Aarhus, Dánia) saját doktori értekezésének – amelyben Toury fordítási normái segítségével próbálta a forrászöveg és a célszöveg összefüggéseit feltárni – kritikai áttekintése során ad jó tanácsokat a tolmácsolás valamely területén kutatni vágyók számára *Reflective summary of a dissertation on simultaneous interpreting* című összefoglalójában.

A tanulmányokat követő zárszó tematikusan összegzi az egyes tanulmányok megállapításait, rendszerezi a PhD dolgozatok írásának legfőbb kihívásait, nehézségeit. A kötet szerzői sem maradnak teljesen ismeretlenek számunkra, hiszen minden szerző szakmai munkásságáról olvashatunk egy rövid összefoglalót a zárszót követően. Bár a gyűjteményt elsősorban olyan PhD-hallgatóknak, illetve témavezetőiknek, oktatóiknak szánták, akik a tolmácsolás valamely részterületének kutatását tűzték ki célul, haszonnal szemezgethet a tanulmányokban olvasható számtalan tapasztalat és útravaló jó tanács közül minden doktorandusz.

Hivatkozási útmutató a FORDÍTÁSTUDOMÁNY munkatársai számára

Könyv, monográfia:

Williams, J., Chesterman, A. 2002. *The Map. A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester: St Jerome Publishing.

Folyóiratban megjelent tanulmány:

Hell Gy. 2003. Cicero fordítási elvei. *Fordítástudomány* V. évfolyam, 2. szám, 37–58.

Szerkesztett kötetben megjelent tanulmány:

Venuti, L. 1998. Strategies of Translation. In: Baker, M. (ed.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge, 240–44.

Konferencia előadás (ha megjelent):

Láng Zs. 2003. Beszéd kiválasztása a tolmácsolásban. In: Tóth Sz. (szerk.) *A XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai*. Szeged: JGYTFK, 320–324.

Konferencia előadás (ha nem jelent meg):

Klaudy K. 2001. Asymmetry Hypothesis. Elhangzott: 3rd International EST (European Society for Translation Studies) Conference. Kopenhága, Dánia.